

”WE CANNOT CLAIM TO BE FEMINISTS IF WE DON’T PAY ATTENTION TO THE WAY WE SPEAK.”

The Swedish norm-critical pronoun *en* (‘one’) – ideological, identity-making. And inclusive?

KARIN MILLES

Keywords

Norm-critical pronouns, feminist discursive work, language use, indefinite impersonal pronouns

Summary

In recent years, the Swedish indefinite impersonal pronoun *man* has been replaced with *en* by feminist and norm-critical language users. This usage is an example of a burgeoning amount of Swedish feminist discursive work, and is in need of scrutiny and discussion. Through qualitative interviews with six users of the norm-critical pronoun *en*, the study seeks to understand its political potential and its limitations.

The study concludes that the pronoun is used to advocate a more inclusive and gender neutral society, but that it also carries the potential to give its user a positive feminist identity. Furthermore, the study shows that pronouns also can work to exclude, and that users strategically adopt to this trait in their usage.

Feminismen, liksom alla politiska rörelser, nyttjar språkets resurser för politisk påverkan. I denna artikel undersöker Milles användningen av ”en” som ett normkritiskt generaliserande pronomen istället för ”man” som ett exempel på feministiskt diskursivt arbete med syfte att göra svenska språket mindre könsmarkerat.

”VI KAN INTE PÅSTÅ OSS VARA FEMINISTER OM VI INTE TÄNKER PÅ HUR VI PRATAR.”

Normkritiskt *en* – ideologiskt, identitetsskapande. Och inkluderande?

KARIN MILLES

En föds inte till feminist, en blir det, skulle vi kunna säga och anläandandet till feminismen och mötet med kropparna som bebor dess rum är ofta avgörande för huruvida en känner sig hemma i eller förfrämligad av en rörelse [...]. (Dahl 2014: 21)

Citatet är genusvetaren Ulrika Dahls och kommer från hennes bok *Skamgrepp* (2014). Boken diskuterar bland annat femininitet, queera positioner och relationen mellan politik och vetenskap. Som språkvetare kunde jag inte undgå att lägga märke till Dahls språkbruk i avsnittet, det vill säga den lilla detaljen att hon använder det generaliserande pronomenet *en*, där det vanligtvis brukar stå *man*. Detta *en*, i fortsättningen kallat normkritiskt *en*, har fått viss spridning under senare år. Detta gäller inte bara i sociala medier och i privat kommunikation, utan också på den offentliga språkarenan. Jag använder det också i denna artikel.

Daniel Wojahn, som har beskrivit de senaste femtio årens svenska feministiska språkaktivism, menar att normkritiskt *en* är ett av de förslag som diskuterats mest i språkaktivistiska kretsar under 2010-talet (Wojahn 2015: 92). Under

senare år har könsneutrala och normbrytande uttryckssätt samt inkluderande strategier för kommunikation tagit allt större plats i det svenska feministiska arbetet. *Snippa*, *slidkrans* och *hen* är kanske de tre mest kända exemplen. Och nu alltså normkritiskt *en*. Men till skillnad från många feministiska nyord, som har mycket specifika betydelser och därmed endast används i avgränsade sammanhang, har det generaliserande pronomenet *en* vag betydelse och är ett av svenskans vanligaste ord (Allén 1970; Alwood 1999). Detta gör att normkritiskt *en* på ett annat sätt märks av i språkbruket. Pronomenets vanlighet gör det också energikrävande att lära sig att använda det konsekvent, kanske särskilt i tal.

I denna artikel skriver jag medvetet in detta normkritiska *en* i ett uttalat *feministiskt* politiskt sammanhang. Det är dock viktigt att minnas att normkritiskt *en*, liksom många könsneutrala uttryckssätt, inte bara potentiellt inkluderar kvinnor (och män), utan *alla* kön. I artikeln väljer jag dock att koppla användningen till ett sammanhang av feministiskt diskursivt arbete, då det här finns mycket tidigare forskning som kan fördjupa resonemangen.

Pronomenets normkritiska potential kombinerat med dess vanlighet gör det möjligt att bruket skulle kunna beskrivas som en språklig varietet, en *politolekt*. Denna politolekt signalerar politisk, snarare än socioekonomisk eller geografisk, hemvist. Men vi behöver veta mer om detta bruk, för att bättre förstå dess politiska potential.

Feministiskt diskursivt arbete

Feministiskt diskursivt arbete (i fortsättningen FDA) innebär att medvetet försöka förändra diskurser som begränsar eller på annat sätt hotar kvinnors frihet, självbestämmanderätt och kontroll över sina kroppar, identiteter och handlingar. Nedan ska jag ge exempel på FDA och förklara närmare varför jag valt detta begrepp.

FDA är ett politiskt arbete som, vid sidan av mer klassiska krav på lagändringar och andra typer av samhälleligt förankrade reformer, försöker förbättra kvinnors villkor genom att förändra de kulturella mönster, de förutfattade meningar, de tankekomplex, som begränsar och kontrollerar kvinnors liv och handlingsutrymme. För att undvika att kampen utslutande ägnar sig åt att skapa bättre villkor för redan privilegierade vita heterosexuella medelklasskvinnor införlivas i dag ofta intersektionella perspektiv i både feministisk kamp och feministisk forskning (se Alm med flera 2016; Liinason och Cuesta 2016; Molina 2016; Mulinari 2016).

Det diskursiva arbetet kan rikta in sig på förändringar på många olika nivåer och dimensioner av en diskurs: det kan handla om spridandet av kommunikativ kompetens (kurser i hur en skriver motioner, skrivarkollektiv), förändringar av rådande kommunikativa handlingsmönster (som vem som får tala på ett möte

och hur mycket), personbeteckningar, pronomenväl och introduktionen av nya begrepp och uttryck (*slidkrans* i stället för *mödomshinna*) etcetera. Termen inkluderar såväl sådant som specifikt kan benämnas språkplanering och språkaktivism som språkdiskussioner i allmänhet. FDA kan bedrivas såväl av enskilda individer och små grupper på mikroplanet som av överordnade och inflytelserika institutioner på makroplanet.

Feminismen har alltså, liksom alla politiska rörelser, utnyttjat språkets resurser för politisk påverkan. Men på senare år har detta arbete blivit än mer framskjutet och mer inriktat på att inte bara använda, utan också förändra språk och språkbruk.

Feminister och feministiskt orienterade forskare har länge analyserat och kritiserat rollen som språket spelar i det diskursiva formerandet av sexistiska strukturer i samhället (Cameron 1990; Young 1997; Mills 2003, 2008) och det är därför inte särskilt förvånande att feminister har försökt att förändra språkliga strukturer och praktiker för att på så sätt göra genus till en mindre förtryckande struktur och i förlängningen göra världen mindre sexistisk.

Denna förändring i både styrka och kvalitet kan antagligen delvis bero på inflytandet från vissa könspolitiska tänkare. Bland annat Butler (1990, 1997), Haraway (1991) och Benhabib (1992) diskuterar språkets performativa makt och hur benämningar och kategoriseringar både är del i de strukturer som underordnar kvinnor och en kraftfull resurs för motstånd och frigörelse (Milles 2017). Också en just nu mycket inflytelserik akademiker och

aktivist som Sara Ahmed (2017) pekar ut språket och språkliga praktiker som viktiga redskap i den feministiska verktygslådan. Dagens feministiska gräsrotsaktivister har ofta mycket tydliga teoretiskt grundade anledningar till sitt språkliga engagemang (Wojahn 2015).

Feministiska rörelser i många olika länder har sedan med varierande framgång implementerat olika typer av språkliga förändringar. Föreslagna förändringar inkluderar både försök att göra kvinnor *mer* språkligt synliga och representerade i ordförrådet och i texter och försök att göra språket *mindre* könsmarkerat genom mer könsneutrala beteckningar och formuleringar. Det finns också många initiativ till att ifrågasätta och ersätta nedsättande och explicit sexistiska formuleringar och benämningar.

Sverige har på senare år sett många exempel på FDA. Den intensiva *henedebatten*, spridningen av nyordet *slidkrans* och diskussionen kring könsmarkerade tjänstebeteckningar som *tjänsteman* är bara tre exempel. Arbetet har fått stor uppmärksamhet i medierna och i samhället i stort.

Orden och förslagen genererar ofta debatt. Kännetecknande för dessa diskussioner är att de ingalunda bara handlar om språk, utan att debattörerna använder språkfrågorna för att kunna ta upp centrala feministiska frågor (som kvinnors sexuella autonomi, uppdelningen i manligt och kvinnligt, mannen som norm etcetera). Sammantaget gör det här att en kan se språkarbetet både som en effekt av och en motor inom dagens feministiska diskussion.

Med inspiration från Young (1997) använder jag beteckningen *feministiskt diskursivt arbete* för att beskriva detta. En annan möjlig term är *språkplanering* (Cooper 1989), medvetna insatser för att förändra språk eller språkbruk på olika nivåer. Språkplanering som term brukar dock reserveras för insatser gjorda av starka institutioner på samhällets makroplan. Deborah Cameron har myntat termen *språkhygien* (Cameron 1995, 2004), med vilken hon vill beskriva meta-diskursiva diskussioner som tjänar ideologiska syften, exempelvis diskussioner om barns bristande kunskaper i grammatik. Kännetecknande för dessa är att diskussionerna handlar om så mycket mer än språk:

The reforms that ”stick” are not the most ”natural”, ”efficient” or ”rational” in linguistic terms, but those which are found to be congruent with widely and deeply held beliefs about ”the way things ought to be”. (Cameron 2004: 319)

Orden och beteckningarna som förordas passar in i en större diskurs, som kan stå i motsättning mot en annan diskurs, som har sina egna ord och beteckningar. Delar av den diskursiva kampen förs därigenom genom en kamp om orden.

Wojahn använder termen *språkaktivism* för medvetet motstånd mot ”diskursivt re-producerade sociala normer som uppfattas som diskriminerande” (Wojahn 2015: 24). Detta fångar väl syftet med mycket av det feministiska språkarbetet, men då Wojahn begränsar aktivismen till sådant arbete som sker underifrån av de diskriminerade grupperna, blir det alltför snävt. Många av de föreslagna initiativen har drivits också av personer och organisationer som snarare hör till etablissemangen än gräsrotsnivån (publicerade författare, akademiker, den organiserade språkvården etcetera) (Milles 2011b).

Slutligen finns det en poäng i att kalla det *diskursivt* och inte *språkligt* arbete. Förhoppningsvis har det framgått ovan att arbetet handlar om mer än att förändra språket; det handlar om att förändra det språket står för och skapar på ett ideologiskt plan. Young (1997: 12) menar att ”much feminist activism concentrates on how people think about gender, power, self-determination”. Hon framhåller det faktum att vissa delar av den feministiska aktivismen i större grad än andra riktar in sina förändringssträvanden på hur människor tänker: feministisk förlagsverksamhet, feministiskt skrivande och ”discursive aspects of direct-action activism”. Allt detta kallar hon för ”discursive political activism” (Young 1997: 3). Den diskursiva politiska aktivismen handlar om att göra saker som främjar inte bara nya språkliga konstruktioner utan nya sociala paradigmen genom vilka individer, kollektiv och institutioner verkar. Hon menar att alla sociala rörelser till och från använder sig av språkliga interventioner, men att feminismen anser dessa interventioner som centrala (Young 1997: 13).

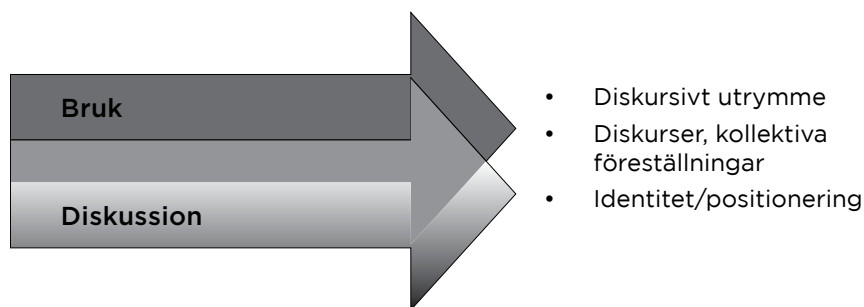
För att tala med Ahmed (2017) kan FDA därmed ses som ett sätt *att leva feministiskt* och en av många strategier för att göra motstånd och skapa en mer jämlik värld. Det här ansluter också till hur forskningen förstått den svenska feministiska rörelsen. Exempelvis Feministiskt Initiativ lägger ofta kraft på att diskutera språk och ordval (Eduards 2016; Milles kommande).

Jag förstår FDA som del av en sorts mikroaktivism, en småskalig och vardaglig politisk aktivism som ofta, men inte alltid, utövas utanför de traditionella arenorna. Även om den inte alltid syftar till traditionell mobilisering ändå kan den också ha ett stort politiskt värde (Marichal 2013). Det är ett nytt sätt att bedriva politik som har växt fram ur de möjligheter som ges av språket, framväxten av sociala medier och en nytänd feministisk rörelse.

FDA handlar om att använda ett språk som en tycker bättre speglar den verklighet vi lever, eller vill leva, i. FDA går ut på att synliggöra individer med pronomen och tjänstebeteckningar, att använda begrepp som möjliggör ett feministiskt resonerande och opinionsbildande. Det handlar om att använda språket för att ta och ge plats och för att skapa ett mer feministiskt samhälle och en mer feministisk samhällsordning.

Sverige har alltså under de senaste årtiondena sett en hel del exempel på FDA. Detta gör det möjligt att börja teoretisera över dess funktion och betydelse. I figur 1 nedan har jag försökt åskådliggöra en del aspekter.

En viktig grundpremiss är att FDA verkar såväl på den språkliga som på den metaspråkliga nivån. Såväl den språkliga förändringen i sig som diskussionen *om* denna förändring har potentiellt ideologiska funktioner. De politiska verkningarna går sedan i sin tur att dela upp i tre typer som jag menar att det finns en poäng i att särskilja.

Figur 1. Politisk potential hos feministiskt diskursivt arbete

För det första: både bruket och diskussionerna som uppstår kring enskilda ord och uttryck ger aktivisterna diskursivt utrymme, det vill säga en möjlighet att göra sina röster hörda på politiskt viktiga arenor. *Hen*-debatten, hur högljudd och aggressiv den än i vissa delar var mot *hen*-förespråkarna (Wojahn 2015), gav också feminister och hbtq-personer stort utrymme i medierna. Själva pronomenet *hen* ger också personer som inte känt sig bekväma med att benämnas med vare sig *han* eller *hon* en fungerande benämning, som i sin tur kan användas för att ta plats, det vill säga grunden för ett individuellt diskursivt utrymme.

För det andra: ofta är huvudpoängen med FDA att förändra kollektiva föreställningar och diskurser kring kön. Detta både genom att skapa och etablera nya ord och uttryck att tala och diskutera med – och genom att diskutera själva orden. Så lanserades *snippa* och *slidkrans* för att vidga kvinnors sexuella handlingsutrymme. Diskussionerna som uppstod användes av de feministiska aktörerna för att driva denna fråga ytterligare (Milles 2010; Milles med flera 2018). En viktig faktor att räkna med här är språkliga egenskaper hos det föreslagna ordet eller uttrycket. Som Cameron (2004) påpekade kan framgången för ett visst förslag avgöras delvis av språkbrukarnas känsla för huruvida det på något plan överensstämmer med moraliska eller ideologiska föreställningar om hur saker och ting bör vara. Så menar jag att en framgångsfaktor för ordet *snippa* var att dess språkliga form kan uppfattas som en symbolisk illustration av hur

många i dag ser på kön: kvinnligt och manligt som både likt och olik och det manliga som det primära (Milles 2011a, 2011b). På samma sätt kan etableringen av *hen* ha underlättats då ordbilden i stort liknade svenskans andra personliga pronomen (*hon, han, den*) (för en mer nyanserad beskrivning, se Milles 2013).

En tredje aspekt av FDA är att det symbolvärde som det och dess enskilda förslag kan skapa sedan kan ligga till grund för en politisk identitet, politisk positionering och alliansbyggen. Exemplet *hen* kan återigen användas för att illustrera resonemanget. Under 2012 visade några sverigedemokrater tydligt att de inte tyckte om det nya pronomenet. Efter detta blev det möjligt för deras politiska motståndare att använda *hen* för att säga att en var emot rasism och för inkludering (Milles 2013). På liknande sätt kom diskussioner kring införandet av det könsneutrala *tjänsteperson* i stället för *tjänsteman* att användas i kommunpolitiken. Förordandet av den könsneutrala beteckningen användes för att skapa en progressiv och modern politisk identitet (Milles kommande).

Som människor kan vi använda vårt språk för att *indexera* eller göra anspråk på en social identitet (Ochs 1996; Silverstein 2003; Eckert 2008; Blommaert 2010). Med en viss vetenskaplig lingvistisk jargong både signalerar och skapar exempelvis språkforskaren sin akademiska tillhörighet, och genom att skjuta in slangens *sbo* (ungefär: ”hej”) och *walla* (ungefär: ”jag svär vid gud”) i samtal kan unga människor i dagens Sverige markera och skapa en särskild sorts förortsidentitet.

På samma sätt kan de feministiska orden och uttrycken bli ett sätt att göra anspråk på en politisk identitet, en feministisk subjektsposition.

De språkliga verktygen är dock inte entydiga – deras betydelsepotential är delvis flytande och beroende av kontexten. Forskaren kan upplevas snobbig och elitistisk om hen använder sin jargong utanför de akademiska sammanhangen och den förortsslang som kan ge hög status lokalt kan värderas negativt i andra sammanhang.

Alla initiativ fungerar sålunda på sina egna premisser och är potentiellt meningsmässigt heterogena. Precis som med språkpolitiska förslag överlag (som vilket officiellt språk ett land ska ha eller hur lånord ska stavas) påverkas utfallet av en mängd faktorer, som inte sällan drar åt olika håll (Josephson 2018, kapitel 5). Hur ett enskilt initiativ ska slå, uppfattas och användas går inte att veta på förhand och måste undersökas empiriskt. I föreliggande artikel undersöks hur sex personer använder och uppfattar könsneutralt *en*, vilket förhoppningsvis kan fördjupa både förståelsen av just detta initiativs politiska potential som förståelsen av FDA som fenomen överlag.

En: från dialekt till politik

Man och *en* är synonymer. De är generaliserande pronomen som ”kan syfta på en eller flera godtyckligt valda mänskliga referenter, maximalt inkluderande hela mänskligheten” (Skärlund 2017: 19). Subjektsformen *man* är numera den standardspråkliga varianten. Objektsformen för både *man* och *en* är *en* och genitiv *ens*.

Betydelsen av generaliserande pronomen är vag och de kan ibland användas just när en inte vill eller kan precisera något subjekt (*I årtusenden har man bakat bröd med surdeg*). Pronomenet kan såväl syfta på en grupp människor där talaren inte ingår (*Man måste torka av spisen efter sig!*) som en grupp där talaren räknas in (*Man måste tänka på sina medmänniskor*). Ibland används formen för att syfta på talaren själv (*Nä, om man kanske skulle ta och tänka på refrängen?*). Denna vaghet, i kombination med pronomenets vanlighet, gör att en del stör sig på *man* rent allmänt (se Språkrådet, *Frågelådan*). Det är dock inte denna irritation som gett upphov till normkritiskt *en*. Pronomenet *en* är ingen nybildning utan har en lång historia. Använt i generaliserande betydelse förekommer *en* i skriftliga källor som Bibeln och krönikor ända från medeltiden fram till på 1800-talet, dock betydligt mer sällan än pronomenet *man*. De därpå följande tvåhundra åren verkar formen dock ha börjat uppfattas som ålderdomlig och talspråklig för att till slut bara användas i vissa dialektområden (Skärlund 2016, 2017).

Också i många andra språk används olika varianter och kombinationer av ord liknande *man* och *en* i generaliserande betydelse. Här finns inte utrymme att beskriva bruket i andra språk, men i Skärlund (2017) finns en fyllig översikt över bruket i flera europeiska språk med särskild tyngdpunkt på den nordiska språkfamiljen.

Men den nya användningen av generaliserande *en* är inte geografiskt utan

ideologiskt betingad och hänger ihop med överensställningen mellan substantivet *man* och pronomenet. Historiskt kommer pronomenet *man* från det fornsvenska ordet *maþer*, som kunde betyda ’mansperson’ eller ’människa’ (Skärlund 2017: 79). Pronomenet ses som ett exempel där språket osynliggör kvinnor och gör mannen till norm, vilket Wojahn (2015: 92) kallar ”androKönande”. Att i stället använda *en* blir ett sätt att både ifrågasätta den manliga normen och göra språket mer könsneutralt och inkluderande. Könsneutraliteten möjliggör åtminstone i teorin dessutom ett maximalt inkluderande av alla möjliga könsidentiteter, inte bara kvinnor och män.

I min handbok i jämställt språk, som jag skrev i samarbete med Språkrådet, togs detta nya bruk upp i den första upplagan 2008. I rekommendationen påpekade vi att pronomenet *man* inte kunde misstas för substantivet *man*, då detta kräver obestämd artikel (jämför *Man måste torka av spisen efter sig* och *En man måste torka av spisen efter sig*). Vårt råd var därefter lite ambivalent: ”Fortsätt använda *man*. Den som har *en* i sitt talspråk, kan i mer informella texter pröva att använda det.” (Milles och Språkrådet 2008, 2012: 56) Vilken roll rådet har spelat i det ökade bruket, är svårt att veta. Jag kan tyvärr heller inte redogöra för vilka argument vi hade för dessa råd. Varför endast de som redan hade bruket i sitt talspråk skulle kunna använda det vet jag inte och jag kan heller inte se några riktigt bra skäl till denna restriktion.

Inte alla feministiska skribenter lovordar fenomenet. Jag själv var alltså bara

vagt positiv i skriften *Jämställt språk*. Genusforskaren Malena Gustavsson har uttryckt skepsis till fenomenets feministiska potential. Det problematiska med *man*, menar hon, är inte ordformen i sig utan de generalitetsanspråk som pronomenet möjliggör (Gustavsson 2014: 55).

Det normkritiska *en*-användandet dyker upp i bloggtexter under det första decenniet under det nya millenniet och ökar ordentligt 2013 (Skärlund 2017: 174, se även Skärlund 2016). Det här gör att det ännu inte finns så mycket forskning kring fenomenet, vid sidan av studentuppsatser. Johansson (2014) menar att bruket har ett symboliskt värde, då det visar på att personen som använder det är genusmedveten, men också ett värde som synliggörare av normer och som ett sätt att göra språket mer inkluderande och genusneutralt. Leibring Svedjedal (2014) menar att ordformen har en något paradoxal laddning – en del tycker det låter gammaldags och dialektalt medan andra ser det som tecken på en progressiv politisk utveckling. Söderlund Nätfors (2015) kan visa att unga kvinnor dominerar bland användarna och att dessa också ofta använder det könsneutrala pronomenet *hen*. I en kommande etnografisk studie av språkaktivism på en gymnasieskola i Stockholm visar Årman (accepterad för publicering) hur bruket kan användas för att legitimera en talare i den specifika politiska kontext som just denna gymnasieskola utgör. Bruket där kan fungera både inkluderande och exkluderande.

Normkritiskt *en* verkar alltså vara en del av en politisk aktivism och började

spridas i större omfattning i början av 2010-talet. Vi vet redan också en del om andra feministiska förslag på nyord, deras spridning och etablering i Sverige (Ledin och Lyngfelt 2013 om *hen*; Milles 2011a, 2011b om *snippa*, *hen* och *slidkrans*, 2013 om *hen*, kommande om *tjänsteperson*; Skärllund 2016, 2017 om *en*; Milles med flera 2018 om *slidkrans*). Det finns dessutom forskning som försöker undersöka följderna av att vissa ord etableras – exempelvis att barn som gått på förskolor där en använder *hen* hade mindre stereotypa uppfattningar om kön och i högre grad kan tänka sig att leka med kamrater av okänt kön (Shutts med flera 2017) och att termen *slidkrans* är ett verksamt verktyg i arbetet för att öka unga kvinnors sexuella handlingsutrymme (Milles med flera 2018). Hur det språkinriktade arbetet samspelar med den vidare politiska kontexten har beskrivits av bland annat Milles (2013, 2017) och Wojahn (2015).

Då normkritiskt *en* är en stark trend är det angeläget att studera fenomenet närmare. Skälen är flera. Då formuleringar med det generaliserande pronomenet är mycket vanliga (Allén 1970; Alwood 1999) kan normkritiskt *en* potentiellt göra märkbara avtryck i språkbruket. Kommer bruket att införlivas i svenskan, kanske som en stabil variant? Vad kan det berätta om språkets potential som feministiskt och normkritiskt maktmedel?

Syfte och frågeställningar

För att dokumentera detta bruk och försöka förstå dess betydelse för feministisk praktik har jag intervjuat sex användare

av normkritiskt *en*. Mer specifikt har jag försökt besvara frågor som: Hur används normkritiskt *en* av informanterna? Hur mottas användningen? Jag är också intresserad av att försöka förstå vilka funktioner normkritiskt *en* har för informanterna, varför de använder det. Fungerar det som tänkt?

Svaren på de här frågorna kan sammantaget ge en bättre bild av vad normkritiskt *en* betyder för den politiska feminismen. Vi kan också koppla språkhändelser på mikroplanet – en enskild persons språkbruk – med större strukturer på makroplanet, som politiska rörelser.

Metod och material

Jag har genomfört sex kvalitativa intervjuer med personer som alla till viss del använder *en* i stället för *man*, se tabell 1. En intervju genomfördes per telefon, de andra vid personliga möten. Intervjuerna varade mellan en kvart och en dryg timme. Alla intervjuer spelades in. De frågor jag ställde cirklade kring informanternas användning av normkritiskt *en* – hur det kom sig att de började, hur de använde det, hur omgivningen hade reagerat, vilka möjligheter och vilka problem de såg med användningen.

Den yngsta var 17 år vid tiden för intervjuerna och den äldsta 56. Fem av dem bor och är verksamma huvudsakligen i Stockholm och alla säger sig vara feministiskt orienterade. De informanter som inte är offentliga personer är anonymiserade och presenteras med fingerade förnamn. Informanterna har själva fått ange vilket pronomen de föredrar.

Agnes går på gymnasiet. Lisa är student och arbetar som informatör för RFSU, Riksförbundet för sexuell upplysning. Lisa är den enda som inte bor i Stockholm, utan i Lund. Andreas är psykolog. Alex är student på högskolan och arbetar på barnkoloni. Moa Matthis är journalist och författare och John Swedenmark är översättare och författare.

Informanterna är inte slumpmässigt utvalda. Jag har fått tag på dem genom att kontakta personer jag sett eller hört använda normkritiskt *en*, genom tips eller personliga kontakter, det vill säga genom ett så kallat snöbollsförfarande. De kan därför inte anses vara representativa för alla *en*-användare. Johansson (2014) urskiljer tre grupper som framför allt använder normkritiskt *en*: personer inom högskole- och universitetsvärlden, mediepersoner, och queerfeminister. Undersökningens informanter representerar åtminstone någorlunda två av dessa, det vill säga personer inom högskole- och universitetsvärlden och mediepersoner. Huruvida informanterna identifierar sig som queerfeminister är oklart då jag inte bad dem specificera sin feministiska tillhörighet.

Tabell 1: informanterna, deras yrken och huvudsakliga bostadsort

Informant	Yrke/verksamhet	Ålder	Ort	Längd på intervju i minuter
Agnes	Gymnasieelev	17	Stockholm	15
Lisa	Student, informatör på RFSU	27	Lund	56
Andreas	Psykolog	29	Stockholm	63
Alex	Student, arbetar på barnkoloni	31	Stockholm	30
Moa Matthis	Journalist, författare	50	Stockholm	47
John Swedenmark	Översättare, författare	56	Stockholm	32

För att besvara studiens frågeställningar har intervjuerna sedan transkriberats och intervjuvaren har tematiserats.

Att börja använda *en*

Fyra av informanterna började använda feministisk *en* för att de hörde eller såg det i något sammanhang, oftast på sociala medier. Andreas exempelvis såg en vän göra det. När han frågade efter skälen till vännens bruk, tyckte han att idén verkade vettig och började sedan själv. Det sociala sammanhanget verkar vara nyckeln. Så här säger Agnes:

jag har [...] två kompisar som också är så här transpersoner, som började använda en, som sa att en är kanske bra att använda i många fall. Då så tog jag åt mej och så var det alltså väldigt många i min omgivning och vänner överlag som använder en i stället för man i rätt många fall. (Agnes)

Alex upplevelse sticker ut en aning, då den blev ganska bryskt introducerad till bruket. Under en feministisk aktion hade Alex i något sammanhang använt *man*. Resultatet blev en utskällning: ”Och det var jättetråkigt att bli utskäldd, fast samtidigt förstod jag ju varför.” Personen som hade sagt till menade att det var viktigt att som feminist inte exkludera genom språket: ”vi kan inte påstå oss vara feminister om vi inte tänker på hur vi pratar.”

Blandade men svala reaktioner

Men hur har andra reagerat på bruket? Här skiljer sig informanterna åt. Ett par av informanterna säger sig inte ha fått några reaktioner på sitt bruk alls. Men fyra har upplevt reaktioner som inte entydigt varit positiva. John Swedenmark får ibland nedsättande kommentarer när han använder det på sociala medier. Några kolleger till Moa Matthis tyckte att hennes bruk av normkritiskt *en* var fel. Hon tror att de störde sig på vad de menade var ”futtig symbolpolitik”.

Också Andreas har fått negativa reaktioner av olika slag. Någon med en kommentar som liknar den Moa Matthis hade fått, att det är fel sak att lägga kraft på i den feministiska kampen, någon annan som tyckte att normkritiskt *en*, tvärtom mot sitt tänkta syfte, var ett sätt att utesluta människor: ”det här ordet används som en markering som blir nästan som en härskarteknik” (Andreas).

Till slut har Lisa upplevt om inte negativa reaktioner så i alla fall reaktioner som pekar på att användningen kan leda till tolkningsproblem. Hon har nämligen märkt att människor som läst hennes texter i vissa fall inte har förstått att hennes pronomenbruk har varit medvetet och har uppfattat hennes användning av normkritiskt *en* som skrivfel.

Men Lisa har också fått positiv respons och det är hon ensam om bland mina informanter. Hon berättar om en händelse ganska tidigt, när hon hade deltagit i en studiecirkel. Hon hade då börjat använda normkritiskt *en*, utan att egentligen vara medveten om det: ”då var det en person som sa där att så här: men jag har ju tänkt på det här du säger ju en hela tiden, det är jättebra” (Lisa).

Sammantaget väcker informanternas bruk av normkritiskt *en* inte alls lika mycket reaktioner som exempelvis användningen av *hen* gjorde. Informanterna blir varken kritiserade särskilt hårt eller tydligt hyllade av meningsfränder. Det verkar heller inte leda till upphettade diskussioner på samma sätt, även om flera av informanterna menar att diskussioner har försiggått.

Kontextkänsligt bruk

Men informanterna använder inte normkritiskt *en* konsekvent, i alla situationer och på alla arenor. Både mediet och förväntade eller uttryckta reaktioner hos omgivningen påverkar bruket.

Alla informanterna påpekar att det är i skrift det används mest. De använder det i många olika genrer och kanaler: i akademiska och journalistiska texter, i privata mejl, i sms. Men framför allt verkar det användas på sociala medier.

John Swedenmark och Moa Matthis, som båda skriver professionellt, har mött motstånd från redaktörer och förläggare. Lisa, som arbetar inom RFSU, Riksförbundet för sexuell upplysning, upplever inga sådana begränsningar. Där används normkritiskt *en* också i de texter, exempelvis informationsmaterial och broschyrer, som organisationen producerar.

Användningen i tal är mer sporadisk, vilket antagligen beror på att det är svårare: ”det går åt ganska mycket energi till att tänka på att det ska bli rätt då” (Lisa).

Ingen av informanterna använder feministisk *en* helt genomgående och konsekvent. En del använder pronomenet mer, andra mindre. Förutom att det kräver medveten ansträngning att lära in och använda, begränsas användningen av andra faktorer.

Flera av informanterna berättar om att de undviker att använda pronomenet i situationer där det riskerar att hindra kommunikationen på något sätt. Lisa använder det inte när hon talar med sin mamma: ”För att det liksom ska bli lätt på nåt sätt att föra en konversation om nånting.” Ibland får ens politiska övertygelse och projekt stå tillbaka för mer närliggande behov av social kontakt och kommunikation.

Inte heller går det alltid att använda pronomenet på arbetet. Andreas, som är psykolog, säger att han sällan använder det på arbetet, för att folk ”studsar på det”. Han tycker också det är viktigt att klienten känner att hen kan ta plats och prata fritt: ”men jag kan uppleva att personen kan hämmas om jag använder det. Att personen upplever att hen inte kan använda vilket språk hen vill hos mig.” I andra sammanhang upplever informanterna tvärtom att det är önskvärt att de använder det. Alex, som arbetar inom en feministiskt orienterad organisation, blev alltså utskälld för att den *inte* använde det. Andreas och hans flickvän försöker uppmuntra varandra att använda det mer i privata sammanhang.

Sammantaget kan bruket sägas styras väldigt mycket av sammanhanget. På sociala medier verkar det vara ganska oproblemiskt att använda det, men på andra arenor – som i tryckt text, på arbetet eller i familjesammanhang – kan användandet begränsas på olika sätt. Ibland finns det grindvaktare som redak-

törer som sätter käppar i hjulet, ibland är det användarnas tidigare upplevelser av motstånd eller problem som får dem själva att anpassa bruket.

Funktioner: Ideologiskt, inkluderande och identitetsskapande

Informanterna har alla väl genomtänkta skäl till att använda normkritiskt *en* och bruket fungerar på flera plan samtidigt. Det grundläggande skälet är att formuleringen ersätter pronomenet *man*, som på ett ideologiskt/symboliskt plan markerar att det manliga är normen:

alltså varför ska mannen alltid ... att det alltid ska vara man, även alltså ... har nånting med man, mannen att göra [...] när det kan vara en, alltså en person. Det är ju mer neutralt typ, känns det som. Tycker jag. Så då föredrar jag det hellre. (Agnes)

Att då i stället använda normkritiskt *en* kan påverka mottagaren. Och mottagaren blir påverkad på flera sätt. Framför allt genom att pronomenet tänks minska språkets förmåga att exkludera:

Jag tänker att folk som inte definierar sej som cis-personer blir utestängda och jag tänker att det skapar ett stort obehag och också ... det finns nåt väldigt patriarkalt i vårt språkbruk och det vill jag förändra. Jag tycker att vi ska sträva mot ett könsneutralt språkbruk. (Lisa)

Könsneutralt språk är mer inkluderande och normkritiskt *en* är könsneutralt, vilket gör att fler känner sig delaktiga och inbjudna i den gemenskap som språket kan skapa.

Men användningen av normkritiskt *en* handlar också om att få mottagaren att tänka till. Här fungerar det genom att bryta av mot det förväntade. Lyssnare, som inte känner till det sedan förr, kan bli nyfikna på orsakerna till att folk använder det och på detta sätt få upp ögonen för könsstrukturer.

Dessutom handlar det om att påverka hur vi förstår vår omvärld. Med normkritiskt *en* går det att knuffa ”den kollektiva verkligheten en mikromillimeter åt rätt håll”, som John Swedenmark uttrycker det. Detta är inte bara en symbolhandling:

det är faktiskt väldigt reellt, skulle jag vilja säga. [...] där tror jag att vi underskattar språkets förmåga att forma bilder i våra huvuden och tankar i våra huvuden. (Moa Matthis)

Hon tycker att det ska bli väldigt intressant att se ordet utforskas av den skapande konsten, litteraturen och kulturen: ”Det är ett ord som kan göra mycket oväntat.” John Swedenmark menar att språket är fullt med skräp efter tidigare språkbrukare, skräp som begränsar tanken och när han använder normkritiskt *en* får han ”mer energi i både huvudet och språket”.

Förutom de ideologiska drivkrafterna, bidrar nog också informanternas känsla för formuleringen i sig. För de säger sig alla vara förtjusta i ordet på ett känslomässigt plan: det påminner dem om släktingar de gillar, det får dem att känna sig glada och trygga, de tycker det låter ”snyggt” (Lisa) och ”fint” (Moa Matthis).

Men språk handlar inte bara om att påverka andra eller beskriva sin omvärld. Språket har också en identitetsskapande sida. Genom vårt språkbruk berättar vi, medvetet eller omedvetet, mycket om oss själva. En människas språkbruk kan ge indikationer om såväl regional härkomst som social hemhörighet. Det här beror på att vi anpassar oss efter omgivningens språk och det gäller också bruket av normkritiskt *en*:

när jag umgås med personer som använder *en* och jag säger man så blir det ändå starkare att jag reagerar på att jag liksom har sagt fel. Och då tänker jag att dom personer jag umgås med pratar och använder *en* och då liksom rättar jag mej i ledet efter det ganska snabbt. Jag tänker att en ofta pratar på liknande sätt som dom som en umgås med. (Lisa)

Lisa får en känsla av att säga ”fel” när hon använder *man* i sällskap med andra som använder *en* och strävar efter att använda samma språk som den grupp hon sympatiserar med. De flesta av oss anpassar vårt språkbruk av strategiska skäl på detta sätt.

Den sociala sidan av bruket gör att en också kan sluta att använda normkritiskt *en* vid byte av umgänge. Agnes berättar att hon inte alls använder det lika mycket efter att hon bytt till en skola där bruket är ovanligare.

För Alex signalerar användningen av normkritiskt *en* feministiskt engagemang: ”det är viktigt att du kan via ditt språk visa en identitet.” Språkbruket hänger ihop med hur trovärdig du är i ditt politiska engagemang: ”språket borde spegla våra politiska åsikter. För att tummar vi på det där så skulle vi kunna tumma på en massa annat också.” Och en person Alex mött ställde alltså det hela på sin spets: ”vi kan inte påstå oss vara feminister om vi inte tänker på hur vi pratar.” Normkritiskt *en* kan användas strategiskt för att skapa en feministisk identitet och också skapa legitimitet för den identiteten.

Grundskälen till användningen är antagligen övertygelsen att det på olika sätt driver det feministiska och inkluderande projektet framåt. Men andra

bevekelsegrunder ger ytterligare incitament: som att användaren gillar formuleringen eller vill signalera en viss typ av politisk identitet.

Paradoxalt exkluderande

Det här för oss över på frågan om det finns problem med användningen av normkritiskt *en*. Redan i presentationen av användarnas bruk framkom att det inte alltid är oproblematiskt att använda normkritiskt *en*. Och här finns det fler problem än att mottagaren inte förstår, eller att hen stör sig på bruket.

Framför allt handlar problemen om att normkritiskt *en*, trots att grundtan-ken är att formuleringen ska vara inkluderande, ofta fungerar precis tvärtom: exkluderande. För det första genom att potentiellt utesluta användaren, genom att hen försöker använda det i sammanhang där det inte uppskattas. Som när Moa Matthis och John Swedenmark inte får igenom användningen i en del av de texter de vill publicera. Vill de bli publicerade, det vill säga inkluderas i skribentgemenskapen, får de undvika användningen.

För det andra är kan det verka exkluderande mot andra. På en grundläggande nivå kan det fungera exkluderande då inte alla förstår det nya bruket. Men det kan också vara exkluderande på mer subtila sätt, särskilt där det finns en inbyggd maktskillnad mellan talarna. Så här säger Andreas, som i sitt arbete möter socialt utsatta klienter:

[...] då har jag märkt att ibland om jag använder ordet *hen* eller *en*, så är det som att dörrarna stängs för den personen. För den personen har uppfattningar kring det här [...]. (Andreas)

Han kopplar ihop detta med klass, då han ser normkritiskt *en* som en politisk strategi av liberalfeministiskt snitt:

Liberalfeministerna dom kommer oftast ur en medelklass, mina kompisar, dom drivs väldigt mycket av att jag kan, om jag bara ... så där. De har oftast liksom vuxit upp och inte tagit så stor plats och är oftast kvinnor. Och de har en stor frustration med att komma ifrån det och tycker där att det är viktigt att ta plats. Jag skriver under på det, jag tycker det är jätteviktigt. Men det som jag kan vända mej emot är att det kan bli väldigt mycket jag. En kvinna, en medelklasskvinna. Som ska få ta plats. Och där passar *en*, *hen* och pronomenet på en specifik individ – det passar ganska bra in i den tankemodellen. (Andreas)

Andreas anlägger här ett intersektionellt perspektiv då han menar att normkritiskt *en* bara löser ett medelklassproblem som handlar om att som kvinna ta *individuell*

plats. Normkritiskt *en* kan förstås som del av en feminism som kämpar för *enskilda* kvinnors rätt och möjlighet att ta plats, snarare än en som kämpar för kvinnokollektivet som helhet. Och detta i sin tur fungerar alienerande för en del kvinnor, som uppfattar användningen som en markering av skillnader i kunskap. Andreas kopplar ihop den exkluderande funktionen med den vi-känsla som kan skapas av att använda vissa ord och uttryck. När grupp känslan får ett egenvärde kan den bli kontraproduktiv för den feministiska kampen: ”att vi sitter och är *vi* och tycker att det är gött, utan att komma vidare.” På det sättet förfelar normkritiskt *en* sitt syfte: ”så blir det nåt som seglar över huvudet på dom som kanske, jag ska inte säga behöver det mest, men några som har ett stort behov av det.”

Slutsatser

FDA är ett mångfacetterat fenomen och därför svårt att beskriva. Särskilt svårt kan det vara att svara på frågan huruvida det bidrar till det feministiska projektet att skapa ett bättre samhälle för underordnade kvinnor. För att bidra till kunskapsläget har jag i min studie intervjuat användare av ett specifikt uttryck för FDA, normkritiskt *en*.

Feminism är politik och politik är att vilja, var det någon som sa. Min studie har visat att normkritiskt *en* blir både ett sätt att visa denna vilja och att sätta den i arbete, *att leva feministiskt* (Ahmed 2017).

Att använda normkritiskt *en* är del av en större feministisk och politisk kultur som använder sig av många olika strategier

och aktioner och kan sorteras in i den del som riktar in sig på att förändra hur vi tänker kring kön, makt och självbestämmande med hjälp av språkliga praktiker och uttryck (Young 1997). Att använda normkritiskt *en* för att inkludera fler blir ett uttryck för en feministisk övertygelse, en markering och en subtil signal till andra.

Ordet orsakar sällan debatt, utan låter bara talaren tala ett nytt, förment neutralt tungomål. Bruket möjliggör därmed potentiellt samtal och diskussioner om annat än politik och feminism. Vad *en* står för och betyder behöver inte alls lyftas fram. Användarna kan *tala* feministisk utan att *säga* något feministiskt. De kan synliggöra sin politiska positionering och ifrågasätta invanda normer utan att behöva höja rösten.

Användningen skulle också kunna beskrivas som del i ett slags feministisk gör det själv-kultur – en kultur där aktörerna förlitar sig på egna resurser och skapar egna plattformar för sitt agerande i stället för att gå genom redan etablerade kanaler. I stället för att skapa ett eget fanzine (se Lind Palicki 2018), har svenska feminister här tillsammans bestämt sig för att göra ett intrång i det svenska pronomensystemet. Subtillt och diskret, men potentiellt omstörtande.

Min studie indikerar att normkritiskt *en* alltså till skillnad från andra feministiska nyord inte skapar särskilt mycket debatt. Men det gör samtidigt att den politiska potentialen som finns i språkdebatten – som ger feministerna diskursivt utrymme och möjlighet att sätta feministiska frågor på agendan – inte riktigt finns här heller.

Studien visar att de sex informanterna använder feministisk *en* för att förändra

kollektiva föreställningar. Bruket anses kunna rucka på den patriarkala kollektiva föreställningen att män representerar mänskligheten medan alla andra representerar underordnade och avvikande positioner. Det här ansluter till de funktioner som också Wojahn (2015) och Johansson (2014) identifierar.

I inledningen frågade jag huruvida bruket av normkritiskt *en* var en övergående trend eller här för att stanna. I linje med Camerons (2004: 319) övertygelse att de reformer som överensstämmer med hur folk anser att saker och ting borde vara skulle detta tala för att bruket kan bli långvarigt, i alla fall om Sverige som kollektiv fortsätter att anse att *alla* människor, inte bara män, tillhör mänskligheten.

För det andra visar studien att feministisk *en* har en identitetsskapande funktion, vilket också ansluter till tidigare forskning (Johansson 2014; Årman accepterad för publicering). Framför allt verkar det användas på sociala medier och tillsammans med likasinnade, där det förstärker känslan av tillhörighet och samhörighet genom att indexera (Ochs 1996; Silverstein 2003; Eckert 2008; Blommaert 2010) en feministisk identitet.

Men min studie har identifierat en del problem med bruket. Förutom att det kräver både engagemang och tid för att lära sig behärska, är det potentiellt kontraproduktivt. Att använda normkritiskt *en* verkar i vissa sammanhang och i vissa kretsar ha blivit ett krav. I dessa sammanhang är det helt enkelt inte legitimt att kalla sig feminist om en inte lägger ner möda på att använda ett språk som går

i linje med gruppens övertygelse om vad som är verksamma politiska strategier och handlingsmönster. Detta ger bruket en *schibbolet*-funktion: det vill säga det kan användas för att skilja vän från fiende. Uttrycket *schibbolet* kommer från en Bibelberättelse om två folkslag som uttalade detta ord olika. De två folken låg i krig med varandra och med ledning av uttalet avgjordes vilka som tillhörde gruppen – och fick leva – och vilka som inte gjorde det – och dödades. Denna funktion är något som också Årmans studie (accepterad för publicering) visar.

Det är naturligtvis något av en oundviklighet att samma sak som kan skapa sammanhållning, också kan användas för att skilja ut och utestänga. Skapandet av ett *vi* bygger helt enkelt på förekomsten av ett *de*, som inte är inkluderat. Normkritiskt *en*, som används för att inkludera fler och dessutom skapar tillhörighet för användaren, kan alltså paradoxalt också exkludera: de som inte har förmått tillägna sig eller känner till användningen, de som inte sympatiserar med den och de som uppfattar den som en markering av ett socialt övertag.

Jag menar att informanternas tro på språkets makt och på språkliga praktiker liknar övertygelsen hos många inom den feministiska rörelsen just nu. Ahmed (2017: 241) lyfter fram värdet i att göra sin egen språkanvändning till ett centralt verktyg i det feministiska arbetet:

What are your feminist tools? Mine include a pen and a keyboard, a table; the things around me that allow me to keep writing, to send my words out.

Vilka ord vi ska använda när vi skriver och sänder ut våra ord i världen och vad dessa ord gör med oss, med våra medmänniskor och med våra föreställningar, det är något vi får fortsätta undersöka och diskutera.

Tack

Tack till informanterna som delade med sig av sina erfarenheter och till Erik Wellanders fond för bidrag som möjliggjorde färdigställandet av artikeln. Tack också till de anonyma granskarna vars kommentarer gjorde artikeln avsevärt bättre.

Referenser

- Ahmed, Sara (2017) *Living a feminist life*. Durham och London: Duke University Press.
- Allén, Sture (1970) *Nusvensk frekvensordbok baserad på tidningstext*. Stockholm: Almqvist och Wiksell international.
- Alm, Erika, Bremer, Signe, Nord, Iwo och Schmitt, Irina (2016) *Queer- och transforskning*. Lundberg, Anna och Werner, Ann (red) *En introduktion till genusvetenskapliga begrepp*. Göteborg: Nationella sekretariatet för genusforskning.
- Alwood, Jens (red) (1999) *Talspråksfrekvenser: frekvenser för ord och kollokationer i svenskt tal- och skriftspråk: frekvenser för ord, ordklasser och kollokationer: jämförelser mellan tal och skrift*. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Benhabib, Seyla (1992) *Autonomi och gemenskap: kommunikativ etik, feminism och postmodernism*. Göteborg: Daidalos.
- Blommaert, Jan (2010) *The sociolinguistics of globalization*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Butler, Judith (1990) *Gender trouble: feminism and the subversion of identity*. New York och London: Routledge.
- Butler, Judith (1997) *Det performativa könet*. *Res Publica. Symposions teoretiska och litterära tidskrift* (35/36): 13-23.
- Cameron, Deborah (1990) *The feminist critique of language*. London: Routledge.
- Cameron, Deborah (1995) *Verbal hygiene*. London: Routledge.
- Cameron, Deborah (2004) *Out of the bottle: the social life of metalanguage*. Jaworski, Adam, Coupland, Nikolas och Galasinski, Dariusz (red) *Metalanguage: social and ideological perspectives*. Berlin och New York: Mouton de Gruyter.
- Cooper, Robert Leon (1989) *Language planning and social change*. Cambridge, New York och Melbourne: Cambridge University Press.
- Dahl, Ulrika (2014) *Skamgrepp: femme-inistiska essäer*. Stockholm: Leopard förlag.
- Eckert, Penelope (2008) *Variation and the indexical field*. *Journal of Sociolinguistics* 12(4): 453-476.
- Eduards, Maud (2016) *Feminism som partipolitik*. Stockholm: Leopard förlag.
- Gustavsson, Malena (2014) *Hen, en, man och jag: politiska pronomen i feministiskt skrivande*. Lundberg, Anna och Werner, Ann (red) *Kreativt skrivande och kritiskt tänkande i genusvetenskap*. Göteborg: Nationella sekretariatet för genusforskning.

- Haraway, Donna (1991) *Simians, cyborgs, and women*. New York: Routledge.
- Johansson, Maria (2014) *En* som könsneutralt generaliserande pronomen – ett feministiskt och normkritiskt förslag. C-uppsats. Uppsala: Uppsala universitet.
- Josephson, Olle (2018) *Språkpolitik*. Stockholm: Morfem förlag.
- Ledin, Per, Lyngfelt, Benjamin (2013) Olika *hen*-syn. Om bruket av *hen* i bloggar, tidningstexter och studentuppsatser. *Språk och stil* 23: 141-174.
- Leibring Svedjedal, Carin (2014) Studenters attityder till könsneutralt språkbruk. *Hen, en* som generaliserande pronomen och könskonträra namn. C-uppsats. Uppsala: Uppsala universitet.
- Liinason, Mia och Cuesta, Marta (2016) *Feministisk aktivism i Sverige idag*. Göteborg och Stockholm: Makadam förlag.
- Lind Palicki, Lena (2015) Principer och språksyn i språkvårdens diskussioner – exemplet samkönad. Landqvist, Mats (red) *Från social kategorisering till diskriminering: fyra studier av språk och diskriminering och ett modellförslag*. Huddinge: Södertörns högskola.
- Lind Palicki, Lena (2018) Språklig förhandling om feminism: en analys av metakommunikativa drag i fanzinet *Bleck*. Wojahn, Daniel, Seiler Brylla, Charlotta och Westberg, Gustav (red) *Kritiska text- och diskursstudier*. Stockholm: Text- och samtalsstudier från Södertörns högskola.
- Marichal, Jose (2013) Political Facebook-groups: micro-activism and the digital front stage. *First Monday* 18(12) <https://firstmonday.org/ojs/index.php/fm/article/view/4653/3800>, doi:10.5210/fm.v18i12.4653 [21 februari 2019].
- Milles, Karin (2008/2012) *Jämställt språk*. Stockholm: Språkrådet.
- Milles, Karin (2010) "...ett fint ord som utstrålar sexualitet!" Hur man konstruerar kön genom att diskutera språk. *Svenskans beskrivning* 30: 228-238.
- Milles, Karin (2011a) *Snippa*: a success story of feminist language planning. *Gender and Language* 5(1): 89-109.
- Milles, Karin (2011b) Feminist language planning in Sweden. *Current Issues in Language Planning: Language Planning and Feminism* 12(1): 21-33.
- Milles, Karin (2013) En öppning i en sluten ordklass? Den nya användningen av pronomenet *hen*. *Språk och stil* 23: 107-140.
- Milles, Karin (2017) Från maninnor till cyborger: Hur feminister har skaffat sig språklig makt. *Humanetten* 38: 26-39.
- Milles, Karin, Holmdahl, Jessica, Melander, Ida, Fugl-Meyer, Kerstin (2018) "Something that stretches during sex": replacing the word *hymen* with *vaginal corona* to challenge patriarchal views on virginity. *Gender and Language* 12(3): 294-317.
- Milles, Karin (kommande) FI och "könsprefixet man": könsneutralt språk i kommunpolitiken. *Svenskans beskrivning* 36. Uppsala: Uppsala universitet.
- Mills, Sara (2003) Third wave feminist linguistics and the analysis of sexism. *Discourse Analysis Online*. <http://extra.shu.ac.uk/daol/articles/open/2003/001/mills2003001-paper.html> [1 oktober 2018].
- Mills, Sara (2008) *Language and sexism*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Molina, Irene (2016) Intersektionalitet. Lundberg, Anna och Werner, Ann (red) *En introduktion till genusvetenskapliga begrepp*. Göteborg: Nationella sekretariatet för genusforskning.
- Mulinari, Diana (2016) Antirasistisk feminism. Lundberg, Anna och Werner, Ann (red) *En introduktion till genusvetenskapliga begrepp*. Göteborg: Nationella sekretariatet för genusforskning.

Ochs, Elinor (1996) Linguistic resources for socializing humanity. Gumperz, J och Levinson, S C (red) *Rethinking linguistic relativity*. Cambridge: Cambridge University Press.

Shutts, Kristin, Kenward, Ben, Falk, Helena, Ivegran, Anna, Fawcett, Christine (2017) Early preschool environment and gender: effects of gender pedagogy in Sweden. *Journal of Experimental Child Psychology* 162: 1-17.

Silverstein, Michael (2003) Indexical order and the dialectics of sociolinguistic life. *Language and Communication* 23: 193-229.

Skärlund, Sanna (2016) Bli^r en det nya hen? Om den ny(gamla) användningen av en som generiskt pronomen. Gustafsson, Anna W, Holm, Lisa, Lundin, Katarina, Rahm, Henrik och Tronnier, Mechtild (red) *Svenskans beskrivning* 34. Lund: Lunds universitet.

Skärlund, Sanna (2017) *Man, en och du: generiska pronomen i svenskans historia*. Lund: Lunds universitet.

Språkrådet (utan årtal) *Frågelådan*. Söktjänst för vanliga språkfrågor. Svar på sökordet ”man”. <https://www.sprakochfolkminnen.se/sprak/sprakradgivning/frageladan.html> [19 oktober 2018].

Söderlund Nåtfors, Gina (2015) Än kan väl en inte användas av en? Om bruket av en som könsneutralt generaliserande pronomen. C-uppsats. Gävle: Högskolan i Gävle.

Wojahn, Daniel (2015) *Språkaktivism: diskussioner om feministiska språkförändringar i Sverige från 1960-talet till 2015*. Uppsala: Uppsala universitet.

Young, Stacey (1997) *Changing the wor(l)d: discourse, politics, and the feminist movement*. London och New York: Routledge.

Årman, Henning (accepterad för publicering) Language activism and acts of citizenship. *Journal of Sociolinguistics*.

Nyckelord

Normkritiska pronomen, feministiskt diskursivt arbete, språkbruk, generaliserande pronomen

Karin Milles

Institutionen för kultur och lärande

Södertörns högskola

Alfred Nobels allé 7

141 89 Huddinge

E-post: karin.milles@sh.se